

**“SANA ‘RUH’ HAKKINDA SORU SORUYORLAR. DE Kİ: RUH, RABBİMİN
EMRİNDENDİR VE BU MEVZUDA SİZE İLİM ADINA AZ BİR ŞEY VERİLMİŞTİR.”
(İSRÂ, 85) ÂYETİNDEKİ RUH’TAN MAKSAT NEDİR?¹**

Prof. Dr. Davut AYDÜZ²

ÖZET

Kur’ân-ı Kerîm’i anlamak ve âyetleri doğru tefsir etmek için, varsa âyetlerin nüzul sebeplerini nazar-ı dikkate almak gerekir. Ayrıca âyetleri Kur’ân bütünlüğü içinde değerlendirmek ve âyetin siyak ve sibakına da bakmak önemlidir. Kur’ân’da kullanılan ilâhî ifade formatı da, âyetin manasını doğru anlamak için birincil önemdedir. İsrâ Sûresi 85’nci âyeti anlama adına da bu söylediklerimiz geçerlidir. Çünkü bazı sahih olmayan nüzul sebebi rivâyetleri, Kur’ân’a bütüncül bakmamak ve siyak-sibaka dikkat etmeme neticesinde İsrâ Sûresi 85’nci âyetin tefsirinde müfessirler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İlk devirlerde yaşayan bazı müfessirlerin âyette geçen “Ruh” kelimesine “insan ruhu” manası vermesi neticesinde, arkadan gelen birçok müfessir onlara itimat ederek aynı manayı vermişlerdir. Fakat bazı müfessirlerin “Ruh” kelimesine farklı mana vermesi nedense çok meşhur olmamıştır. Kanaatimize göre bu âyette geçen “Ruh” kelimesi, bazı müfessirlerin de dediği gibi “Vahiy/Kur’ân” manasındadır. “Ruh” kelimesinin, “Vahiy/Kur’ân” manasında olduğunu nüzûl sebebi, Kur’ân bütünlüğü ve siyak-sibaka dikkat ederek makalemizde ele alacağız. Farklı görüşlere saygıyla beraber, görüşümüzün doğruluğunu ispat etmeye gayret edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kur’ân, Ruh, Vahiy.

¹ Bu makale, 10-12 Nisan 2021 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen ASEAD 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Emekli öğretim üyesi, davutayduz@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2988-3938.

Araştırma Makalesi/Research Article – Geliş Tarihi/Received: 15/04/2021 – Kabul Tarihi/Accepted: 30/04/2021

**“THEY ASK YOU ABOUT THE SPIRIT. SAY: “THE SPIRIT IS OF MY LORD’S
COMMAND, AND OF KNOWLEDGE, YOU HAVE BEEN GRANTED ONLY A
LITTLE.” WHAT IS SOUL IN THE SENSE IN THIS VERSE?**

ABSTRACT

In order to understand and interpret the verses of the Qur’an correctly, one should consider the reasons of revelation of verses. It is also important to consider individual verses as part of the Quran as a whole and what precedes and succeed it. That is also relevant in terms of understanding the meaning of the 85th verse of the Surah Isra. As a result of false reports as to the reasons of revelation, failing to look at the Qur’an holistically and not paying attention proceeding and succeeding verses, annotators have put forward varying opinions when interpreting the 85th verse of the Surah Isra. Since some of the early annotators interpreted the word of “Ruh” in the verse as “the soul of the human being”, many annotators who followed interpreted the word as such in reliance of the former interpretations. Interpretation of certain other annotators the word Ruh differently has not, for some reason, received recognition. In our opinion, the word “Ruh” means, in the sense of this particular refers to “Qur’an/the revelations”, as also suggested by certain other annotators. In this article we will argue, by considering the Quran as a whole and paying special attention to proceeding and succeeding verses that the word “Ruh” in deed means “Qur’an/the revelations. We will try and prove, while respecting different opinions on the matte, that what we believe to be correct is indeed so.

Keywords: Qur’an, Spirit, The Revelation.

GİRİŞ

Canlılarda hayatı sağlayan bir unsur ve insan vücudunda, hayat, hareket, idrak, his, şuur ve her türlü gelişmenin gayr-i maddî temel unsuru sayılan ruh; kutsal kitaplardan filozoflara, en ibtidâî toplumlardan en medenî milletlere kadar hemen herkesin alâka duyduğu bir konu ve hakkında söylenen sözler ciltlere sığmayacak ölçüde geniş bir konudur. Ruh, Kur’ân’da, hem bu söylediğimiz mânâda, hem de Vahiy, Kur’ân ve Vahiy Meleği (Cebrâîl) ve Hz. Îsâ (a.s.) mânâsında kullanılmaktadır. (Râgıb, 1961, Ruh mad.) Dolayısıyla Kur’ân’da muhtelif ayetlerde geçen ruh kelimelerinin hepsi aynı manaya gelmez. Bulunduğu yer ve muhtevaya göre farklı anlamlar içerirler.

“Sana ‘ruh’ hakkında soru soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir ve bu mevzuda size ilim adına az bir şey verilmiştir.” (İsrâ, 85) meâlindeki âyette geçen “er-ruh” kelimesini bazı müfessirler; “bedenin hayat sahibi olmasını sağlayan ve Allah’ın yaratıklarından biri olan insan ruhu” olarak yorumlarken, bazıları buradaki ruh ile “Cebrâîl”in, başka bir grup da “insanlara ruh üflemeyle görevlendirilen Ruh isimli büyük bir meleğin” yahut “Vahiy/Kur’ân’ın” kastedildiğini söylemiştir. (Taberî, 1986-87, İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri; Mâtürîdî, 2004, İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri; Beyhakî, 1405/1984, s.459; Râzî, 1981, İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri; Yavuz, 2018, 35/187)

Müfessirlerin çoğunluğu, İsrâ Sûresi 85. âyette geçen “ruh” kelimesini “insanı canlı varlık yapan, bedeni yöneten mânevî cevher” anlamında ele almışlardır. Ancak kanaatimize göre, Kur’ân bütünlüğü içinde ele aldığımızda ve siyak-sibak itibarıyla bir inceleme yaptığımızda buradaki “er-ruh” kelimesinin Vahiy/Kur’ân ve Cibrîl anlamına geldiği anlaşılmaktadır. “Ruh” kavramı “vahyin/Kur’ân’ın” diğer bir adıdır.

Makalemizde, İsrâ Sûresi 85’nci âyette geçen “Ruh” kelimesinin ne anlama geldiğini ele alacağız. Genellikle müfessirlerin “insan ruhu” dediği bu kelimeye, Vahiy/Kur’ân anlamını vermenin daha uygun olduğu kanaatimizden hareketle, Kur’ân’da geçen diğer ruh kelimeleriyle birlikte ele alıp inceleyecek ve İsrâ Sûresi 85’nci âyetin siyak-sibakına bakarak, tercihe şayan mananın bu olduğunu ispat etmeye gayret edeceğiz.

A. RUH KELİMESİNİN GEÇTİĞİ ÂYETLER VE ANLAMLARI

Ruh kelimesi Kur’an-ı Kerim’de toplam 20 âyette 21 defa geçmektedir. Kelimenin ifade ettiği anlamlar, Kur’an’daki anlam bütünlüğü dikkate alınarak konunun incelenmesi sonucunda ve geldiği siyak-sibaktan anlaşılmaktadır. Bizim esas konumuz, “Kur’ân’da Ruh” veya “Kur’an’da Ruh Kavramı” olmadığı için ayrıntılara ve bu konudaki ihtilaflara girmeyeceğiz. Sadece ruh geçen âyetleri mealleriyle birlikte zikredecek ve müfessirlerin çoğunluğunun tercih ettiği manaları vereceğiz. Ruh kelimesi âyetlerde şu şekillerde geçmekte ve şu manalara gelmektedir:

Bu âyetleri beş grupta tasnif edilebiliriz:

1. “er-Ruh” kelimesi Kur’an-ı Kerim’de, dört âyette “**Ruhu’l-Kudüs**”³ terkibi şeklinde “**Cebrâîl**” mânasında geçmektedir.

a. **وَأَتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ**

“Meryem’in oğlu İsa’ya da mucizeler, açık deliller verdik ve onu **Ruhu’l Kudüs** (Cebrâîl) ile destekledik.” (Bakara, 87)

b. **وَأَتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ**

“Meryem’in oğlu İsa’ya da o açık belgeleri, mucizeleri verdik ve onu **Ruhul-Kudüs** (Cebrâîl) ile destekledik.” (Bakara, 253)

c. **إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدْنَاكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ**

“Allah o gün buyuracak ki: “İsa! Hem senin, hem annenin üzerindeki nimetimi iyi düşün! Düşün ki: Ben Seni **Ruhu’l-kudüsle** (Cebrâîl) desteklemiştim.” (Mâide, 110)

d. **قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُبَيِّنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ**

³ Ruhu'l-Kudüs, ‘ruh’ ve ‘kuds’ kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Kur’an-ı Kerim’de sadece ruh kelimesiyle birlikte geçen kuds, “yüce olmak, temiz olmak, kutsal olmak, mukaddes ve mübarek olmak.” manalarına gelir. “Temiz ruh, bereket ruhu, mukaddes ruh” anlamındaki Ruhu’l-kudüs’le ilgili başka yorumlar da söz konusudur. Ancak yorumlar içinde en doğrusunun Ruhu’l-kudüs’ün Cebrâîl olduğuna dair rivâyet olduğu belirtilmektedir. Bkz. Elmalılı, 1979, Şuarâ Sûresi 193. âyetin tefsiri; Harman, 2008, 35/216.

“Söyle onlara: “İman edenlere tam bir sebat vermek ve Allah’a teslimiyet gösterecek müslümanlara bir hidâyet ve müjde olmak üzere Kur’ân’ı, Rabbin tarafından gerçek olarak getiren, **Ruhu’l-kudüstür.**” (Nahl, 102)

Bir âyette ise “**er-Ruhu’l-Emîn**”⁴ terkibi şeklinde ve yine “**Cebrâîl**” mânasında geçmektedir: Ruhu’l-Emin de, Ruhu'l-Kudüs ile eş anlamlıdır. Kur’an’da yalnız bir âyette geçmektedir:

e. (193) وَإِنَّهُ لَنُنزِلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ (192) نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ
عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ (194) بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ (195)

“Elbette bu Kur’ân Rabbü’l-âlemin’in indirdiği bir kitaptır. Onu **Ruhu’l-emin**, uyarıcı nebîlerden olman için, senin kalbine açık ve vâzih bir Arapça ile indirmiştir.” (Şuarâ, 192-195)

Vahyi indiren varlık Kur’an’da Cibrîl, ruh, ruhu’l-emîn ve ruhu’l-kudüs olarak isimlendirilmektedir ve bu isimlerle hep aynı varlığa işaret edilmektedir.

Dört âyette “**er-Ruh**” şeklinde yine “**Cebrâîl**” mânasında geçmektedir. (Mukâtil, 2011, s. 207; Neysabûrî, trs., s. 270; Dâmeğânî, 1983, s. 212; İbnü’l-Cevzi, 1987, s. 323.)

f. وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرِيفًا
فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا

“Kitapta Meryem’i de an! Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekiliverdi. Onlarla kendisi arasına bir perde gerdi. Biz de ona **Ruhumuzu** gönderdik de, ona kusursuz, mükemmel bir insan şeklinde görünüyordu.” (Meryem, 16-17)

g. تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ

“Melekler ve **Ruh**, O’nun arşına; miktarı elli bin sene olan bir günde yükselirler.” (Meâric, 4)

h. يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا

“O gün **Ruh** ve melekler saf saf sıralanır.” (Nebe’, 38)

i. نُنزِلُ الْمَلَائِكَةَ وَالرُّوحَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ

“O gece Rab’lerinin izniyle **Ruh** ve melekler, her türlü iş için iner de iner.” (Kadr, 4)

Şu âyette de “Eyyedehüm **Bi-Rûhin Minh**” ifadesiyle yine “**Cebrâîl**” mânasındadır:

i. لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ

⁴ Cibrâîl’in Ruhu’l-emîn diye nitelendirilmesinin sebepleri üzerinde duran âlimler, onun ruh olarak anılmasını hayatın kaynağının ruh oluşuna veya onun ruhtan meydana gelişine dayandırır. Buna göre varlık ruhla hayat kazandığı gibi din de Cibrâîl’in getirdiği vahiy ile başlayıp devam etmiştir... Onun emîn olarak nitelendirilmesi de Allah’tan aldığı mesajları peygamberlere iletmesinde güvenilir olmasıyla bağlantılı görüldüğü gibi Allah katında belirli bir mevkie sahip bulunması, şerefli kılınması ve mele-i a’lâda kendisine itaat edilmesi şeklinde de yorumlanmıştır. Bkz. Râzî, Şuarâ Sûresi 193. âyetin tefsiri; İbn Kesîr, Şuarâ Sûresi 193. âyetin tefsiri; Alper, 2008, 35/216.

“Allah’a ve âhiret gününe iman eden hiçbir milletin, Allah’ın ve resulünün karşısına çıkan kimseleri, isterse o kimseler babaları, evlatları, kardeşleri ve sülaleleri olsun, sevip dost edindiklerini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine imanı nakşetmiş ve Kendi tarafından bir **ruhla** onları desteklemiştir...” (Mücâdile, 22)

2. Ruh kelimesinin “Allah’ın Zâtı” anlamında kullanılması:

İki âyette Hz. Meryem’e ruh üflenmesi bağlamında:

a. **وَأَلَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا**

“İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan Meryem’i de an. Biz ona **İlâhî bir ruh** üfledik...” (Enbiyâ, 91)

b. **وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا**

“Bir de İmran’ın kızı Meryem’i misal getirir. Meryem, iffet ve namusunu korudu. Biz ona **Ruhumuzdan** üfledik...” (Tahrîm, 12)

Şu üç âyette de Hz. Âdem’e ve insana ruh üflenmesi bağlamında “Allah’ın zâtı” anlamında. Allah, Hz. Âdem’i topraktan şekillendirdikten sonra ona Kendi Ruhundan üflemiş ve böylece Hz. Âdem hayat kazanmıştır. Yine insanı ana rahminde yarattıktan sonra, ona Kendi ruhundan üflemiş ve onu ruh sahibi bir insan haline getirmiştir:

a. **ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ**

“Sonra ona en uygun şeklini verdi, ona **Ruhundan** üfledi.” (Secde, 9)

b. **وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ**

“Ve hani Rabbin meleklerle: “Ben,” demişti”i, kuru çamurdan, şekillenmiş bir çamurdan bir beşer yaratacağım. Bu itibarla, Ben onu düzenlediğim insan şekline koyduğum ve içine **Ruhundan** üflediğim zaman, derhal onun için secdeye kapanınız.” (Hicr, 28-29)

c. **إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ**

“Bir vakit Rabbin meleklerle: “Ben, dedi, çamurdan bir beşer yaratacağım. Onu iyice biçimlendirip ona **Ruhundan** üfleyince hep birden, hürmet göstermek için ona secde ediniz.” (Sâd, 71-72)

Ruh kelimesinin, Hz. Âdem’e ve ana rahminde yaratıldıktan sonra her insana üflenmesine delâlet eden âyetlerde özellikle نفخ (nefeha) fiilinin kullanılması dikkat çekicidir. Hâlbuki İsrâ 85’nci âyette böyle bir ifade yoktur.

3. Bir kere de **Hz. İsa**’nın Allah’tan bir ruh (Allah tarafından gönderilmiş yahut te’yit edilmiş yahut da Cebrâîl tarafından üfürülmüş bir ruh) olması mânasında:

إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ

“Meryemin oğlu Mesih İsa sadece Allah’ın Rasûlü, Meryeme ulaştırdığı kelimesidir. Allah tarafından gelen bir **ruhtur**.” (Nisâ, 171)

4. Bir yerde **Vahiy** anlamında (genel): Ruh kelimesi ile Yüce Allah'ın vahyi bir başka deyişle âyetleri ifade edilmektedir. (En doğrusunu Allah bilir.)

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ

“O, dereceleri yükselten, arş sahibi olan Allah, o büyük buluşma gününün dehşetini haber vermek için, **emrinden olan ruhu (vahyi)**, kullarından dilediğine indirir.” (Mü’min, 15)

5. Dört yerde Hz. Muhammed’e indirilen **Vahiy** (Kur’ân) anlamında (özel) (Mukâtil, 2011, s. 205-207; Neysaburî, *Vucûhu ’l-Kur’ân*, s.270; Dâmeğânî, *Kâmûsu ’l-Kur’ân*, s. 212; İbnü’l-Cevzi, *el-Vücûh ve’n-Nezâir*, s. 323):

a-b. وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

“Bir de sana “ruh” hakkında soru sorarlar. De ki: **Ruh Rabbimin emrindedir**, O’nun bileceği işlerdendir. Size sadece az bir ilim verilmiştir.” (İsrâ, 85)

c. يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ

“Allah melekleri, **Kendi tarafından bir ruh/vahiy** ile kullarından dilediği kimselere, “Benden başka tanrı yoktur. Bana karşı gelmekten sakının!” diye uyarmak üzere gönderir.” (Nahl, 2)

d. وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا

“İşte böylece sana da **emrimizden bir ruh/Kur’ân** vahyettik.” (Şûrâ, 52)

Kur’ân’da geçen ruh kelimelerini ve ne manaya geldiklerini zikrettik. Bazı âyetlerde geçen ruh kelimelerinin, bizim verdiğimiz manadan daha farklı manaya gelmesi de mümkündür. Yani müfessirler, âyetlerde geçen ruh kelimelerine daha farklı manalar vermiş olabilirler. Bizim konumuz bu olmadığı için üzerinde durmadık. Sadece genel kanaati zikrettik. Fakat, “Vahiy/Kur’ân” manasına gelen ruh kelimelerinin diğerlerinden farklı bir kullanımının olduğunu gördük. Özellikle sadece “Vahiy/Kur’ân” manasına gelen ruh kelimeleri, “Emr” kelimesi ile beraber zikredilmiştir. Esas tefsirini yaptığımız İsrâ Sûresi 85’nci âyette قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي şeklinde olduğu gibi, Mü’min Sûresi 15’nci âyette عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ أَمْرِهِ şeklinde, Nahl Sûresi 2’nci âyette يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ ve Şûrâ Sûresi 52’nci âyette de وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا şeklinde geçmektedir. Ruh kelimesinden sonra Emr kelimesi gelmekte ve ruh’un, yani vahyin/Kur’ân’ın Allah’ın emrinden olduğu vurgusu yapılmaktadır. Yani vahyin sırrını, Peygamberlere nasıl geldiğini sadece Allah bilir. Bu konuda insanlara çok az ilim verilmiştir, onun için insanların bunu bilmeleri mümkün değildir. Vahyin nasıl bir şey olduğunu hiç bilmezsiniz denilmemiş, “bu konuda size az ilim verilmiştir.” denilmiştir. Bu “az ilim”den hareketle makalemizin sonunda kısaca vahiy’den bahsedeceğiz.

B. RUH KELİMESİNİN, VAHİY/KUR'ÂN MANASINA GELDİĞİ ÂYETLERİN AÇIKLAMASI

Ruh kelimesinin geçtiği Kur'ân âyetlerine topluca baktığımızda, dört âyetin diğerlerinden farklı bir şekilde olduğu görülecektir. Nitekim Nahl Sûresi 2, Mü'min Sûresi 15, Şûrâ Sûresi 52 ve İsrâ Sûresi 85'nci âyette **ruh** kelimesi, **emr** kelimesi ile beraber geçmektedir. Yani **الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّ** şeklinde geçmektedir. **Min emrihi, min emrinâ ve min emri rabbî** şeklinde ifade edilmektedir. Nahl Sûresi 2, Mü'min Sûresi 15 ve Şûrâ Sûresi 52'nci âyetlerdeki ruh kelimesine müfessirler neredeyse ittifakla vahiy/Kur'ân veya vahyi getiren Cebrîl ve nübüvvet manası vermektedirler. Kur'ân bütünlüğü içinde mana vermek gerekirse, aynı formatta olan İsrâ 85'nci âyette geçen ruh kelimesi de o zaman vahiy/Kur'ân manasına gelmelidir. Çünkü tamamen aynı formattadır. Şimdi, Nahl Sûresi 2, Mü'min Sûresi 15 ve Şûrâ Sûresi 52'nci âyetlere müfessirlerin verdiği manaları görelim.

1. Nahl Sûresi 2 Âyet

يُنزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ

“Allah melekleri, **Kendi tarafından bir ruh/vahiy** ile kullarından dilediği kimselere, “Benden başka tanrı yoktur. Bana karşı gelmekten sakının!” diye uyararak üzere gönderir.” (Nahl, 2)

Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu âyetteki ruh kelimesine; Vahiy/Kur'ân, nübüvvet, rahmet, hidâyet gibi manalar vermişlerdir. Zemahşerî ve diğer bazı müfessirler, âyette geçen ruh kelimesinin cehâletle ölen kalpleri **vahiy**le diriltmek ve dinde, ruhun bedendeki yerini tutan şey anlamını taşıdığını belirtmişlerdir. (Zemahşerî, 1966, Nahl Sûresi 2. âyetin tefsiri.) Bu durum Enfâl Sûresi 24. âyette şöyle bildirilmiştir: “Ey iman edenler! Allah ve Râsûlü size hayat verecek hakikatlere sizi dâvet ettiğinde ona icabet edin...” İnsan ruhu insana nasıl hayat veriyorsa, vahiy de dînî hayata can vermektedir.

2. Mü'min Sûresi 15. Âyet

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ

“O, dereceleri yükselten, arş sahibi olan Allah, o büyük buluşma gününün dehşetini haber vermek için, **emrinden olan ruhu/vahiy**, kullarından dilediğine indirir.” (Mü'min, 15)

Müfessirler bu âyette geçen ruh kelimesiyle neyin kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Râzî'ye göre doğru olan ve bununla murad edilen mana **vahiy**dir. (Râzî, 1981, Mü'min Sûresi 15. âyetin tefsiri) Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu âyette geçen ruh kelimesine; vahiy/Kur'ân, nübüvvet, rahmet, hidâyet gibi manalar vermişlerdir.

Yüce Allah'ın vahye/Kur'ân'a “ruh” adını vermesi, insanların bununla hayat bulmalarından dolaydır. Yani bedenler ruhlarla hayat buldukları gibi, ölüm demek olan küfürden de onunla (vahiy ve nübüvvetle) hayat bulurlar.

3. Şûrâ Suresi 52. Âyet

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا

“İşte böylece sana da **emrimizden bir ruh/Kur’ân** vahyettik.” (Şûrâ, 52)

Bu âyet-i kerimede Rasûlullah’a vahyedildiği beyan edilen ruhtan maksat; **Vahiy/Kur’ân**’dir. Müfessirler, cesede/kalbe hayat veren ruh gibi, vahyin/Kur’ân’ın da cehâlet durumundan kurtarıp hayat verdiğini ifade etmişlerdir. Bazı müfessirler, ruh kelimesine ayrıca, **Cebrâîl, kitap, rahmet** ve **hidâyet** manası da vermişlerdir.

Mâtürîdî, “Ruhan min emrinâ” ibaresine, Hz. Peygamber’e gönderilen **kitap** anlamlarının da verildiğini, esasen kitabın ruh olarak isimlendirildiğini ve böylece onunla dine hayat verildiğini (hayâtü’ d-dîn) (Mâtürîdî, 2004, Şûrâ Sûresi, 52. âyetin tefsiri) ... bildirmektedir.

Râzî ise ruh ifadesini şöyle açıklamıştır: Cenâb-ı Hak, peygamberlerine olan vahyinin kısım ve keyfiyetlerini beyan edince, “işte biz, sana da böylece emrimizden bir ruh vahyettik...” buyurmuştur ki, buradaki ruh kelimesiyle **Kur’ân** kastedilmiştir. Kur’ân’a ruh vasfı, o, cehâlet veya küfür ölümlerine karşı hayatı sağladığı için verilmiştir. (Razi, 1981, Şûrâ Sûresi 52. âyetin tefsiri)

Bu üç âyetin her birisinin tefsirinde, hangi müfessirin ne mana verdiğini belirtmek, makalenin hacmini büyüteceği için tafsilata girmeyeceğiz. Fakat önemle vurgulanması gereken husus, bu üç âyette geçen ruh kelimesine müfessirlerin çoğunluğu, **vahiy/Kur’ân** manasını verirken, bazıları vahyi getiren **Cebrâîl** ve **nübüvvet**, diğer bazıları ise **rahmet** ve **hidâyet** manasını vermişlerdir. Kanaatimizce bu görüşlerin ortak noktası, Peygamber Efendimizin (s.a.s.), bir peygamber olarak Cibrîl vâsıtasıyla Allah’tan aldığı vahiy/Kur’an ve bununla yaptığı peygamberlik ve neticede bu yapılanın insanlık için hidâyet ve rahmet oluşudur.

C. İSRÂ SÜRESİ 85. ÂYETİN TEFSİRİ

Âyeti doğru anlama adına sebep-i nüzûl önemli olduğu için önce âyetin nüzûl sebebini zikredeceğiz. Daha sonra da âyetin cümlelerini birer birer tefsir edeceğiz.

1. İsrâ Sûresi 85. Âyetin Sebeb-i Nüzûlü

Bu konuda birçok rivayet olsa da biz burada sahîh iki farklı rivâyet üzerinde duracağız.

Müfessirler bu âyette sorulan “ruh”un ne olduğu üzerinde çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Âyetin iniş sebebi hakkındaki rivâyetler tetkik edildiğinde, burada sorulan “ruh”un, “hayatı sağlayan bir unsur olan ruh” olduğunu kabul etmek için bir gerekçenin bulunmadığı görülecektir. Çünkü âyette ruh kavramının hayatın ilkesi olan ruhu ifade ettiğine ilişkin bir delil ve işaret mevcut değildir. Bu sebeple, bu âyette sorulan ruhun “hayatın ilkesi olan ruh” olduğu görüşleri tutarlı gözükmemektedir.

Âyetteki ruhtan, “hayatın ilkesi olan insan ruhunun” anlaşılmasında, bu âyetin iniş sebebine ilişkin sahîh olmayan rivâyetlerin etkisi büyüktür. Fakat âyetin iniş sebebi ile ilgili sahîh olmayan bu rivâyetler, birçok bakımdan çelişkilidir. Gerçekte âyetlerin iniş sebebiyle ilgili rivâyetler, âyetlerin anlaşılmasına yardımcı oldukları gibi, yanlış anlaşılmasına da sebep olabilmektedirler. Bu sebeple, âyetlerin iniş sebepleri hakkındaki rivâyetlerin, genel olarak, hadisler hakkındaki yaklaşımlarımızda olduğu gibi titiz bir şekilde analize tabi tutulması gereklidir.⁵ (Yar, 2000, s.24-25.)

a. Buhârî, Müslim ve diğer birçok muhaddis, Abdullah ibn Mes'ûd'tan (r.a.) şu hadisi naklederler: Rasûlullah (s.a.s.) ile birlikte Medîne arazisinde yürüyorduk. Derken Rasûlullah (s.a.s.) bir hurma dalına yaslanıp istirahat buyururken yahudilerden bir grup yanımıza geldi ve birbirlerine: “Şuna ruhu sorun.” dediler. Bir kısmı: “Sizi bu soruyu sormaya iten nedir? Sakın karşınıza hoşunuza gitmeyecek bir şey çıkmasın!” dedilerse de diğerleri yine “Soralım.” dediler ve içlerinden birisi kalkıp yanımıza geldi ve Hz. Peygamber'e ruhu sordu. Allah Rasûlü (s.a.s.) sustu (veya düşünür gibi başını yere eğdi), cevap vermedi. Ben anladım ki kendisine vahiy geliyor, kalktım yerimde dimdik ayakta durdum. Vahiy nâzil olup bitince Rasûlullah Efendimiz (s.a.s.): “*Sana ruhu soruyorlar; de ki: “Ruh, Rabbimin emrindedir ve size ilimden pek az bir şey verilmiştir.”*” buyurdular. Bunun üzerine yahudiler birbirlerine: “Biz size sormayın demedik mi?” dediler. (Buhârî, trs., Tefsîru'l- Kur'ân, 17/13; Müslim, trs., Sıfâtu'l-Münâfikîn, 32-34; Tirmizî, 1992, Tefsîru'l- Kur'ân, 18/12, hadis no: 3141; Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, 1985, 1/389, 444-445; Vâhidî, 1991, s.291; Suyûtî, 1990, s.140)

b. Tirmizî ve bazı muhaddislerin İbn Abbâs'tan rivâyet ettikleri hadiste ise Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ruhu sorarak bu âyet-i kerîmenin nüzûlüne sebep olanlar yahudiler değil, Kureyş müşrikleridir ve bu rivâyete göre hâdise şöyle olmuştur: Kureyş müşrikleri yahudilere: “Bize bir şeyler verin de şu adama soralım.” dediler. Yahudiler de: “Ona ruhu sorun.” dediler. Kureyş müşrikleri de gelip Allah Rasûlüne (s.a.s.) ruhu sordular da bunun üzerine Allah Teâlâ: “*Sana ruhu soruyorlar; de ki: Ruh, Rabbımın emrindedir ve size ilimden pek az bir şey verilmiştir.”*” âyet-i kerimesini indirdi. (Tirmizî, 1992, Tefsîru'l-Kur'ân, 18/11, hadis no: 3140; Ahmed b. Hanbel, 1995, 1/255; Hâkim, trs, 2/531; Vâhidî, 1991, s.291; Suyûtî, 1990, s.140)

Yukarıda geçen Abdullah ibn Mes'ûd rivâyetine göre mezkûr âyetin Medîne'de inmiş olması gerekirken, İbn Abbâs rivâyetine göre Mekke'de nâzil olmuştur ki meşhur ve doğru olan da budur. Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yahudiler ruh'u dolaylı olarak; Mekke müşriklerine akıl vermek suretiyle sormuş olmaları.

Suyûtî, İbn Mes'ûd rivâyetini, bizzat olaya şahit olması sebebiyle diğerine tercih eder ve mezkûr âyetin Medîne'de indiğini ifade eder. Ayrıca İbn Abbâs'tan gelen rivâyetin de sahîh olduğuna kanaat getirerek iki rivâyet arasını cem kabilinden âyetin hem Mekke hem de Medîne'de olmak üzere iki kere nâzil olması ihtimalini kaydeder. (Suyûtî,1990, s.140; Çetiner, trs., 2/573-575)

⁵ Biz makalemizde, sahîh olmayan bu rivâyetler üzerinde durmayacağız, meraklı okuyucularımızın şu kaynaklara bakmalarını tavsiye ederiz: Râzî, 1981, İsrâ Sûresi 85'nci âyetin tefsiri; Yar, 2000, s.24-25; Sarmış, 2007, Sayı: 192.

İbn Kesîr der ki: “Âyetin iki defa nâzil olduğunu kabul etmek suretiyle her iki rivâyetin arası bulunmuş olur. Yani âyet-i kerime bundan önce Mekke’de indiği gibi Medîne’de ona ikinci defa nâzil olmuş olabilir. Veya İbn Mes’ûd’un, Yahudilerin bu soruları üzerine bu âyet indi demesi, “daha önce Mekke’de indirilen âyet-i kerimeyi okuyarak onların sorularına cevap ver!” manasını taşıyan bir emir olma ihtimali yüksektir.” (İbn Kesîr, trs., İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri) İbn Âşûr’a göre, Mekkeli müşriklerle Medîneli Yahudiler, ruh bilmemede eşit seviyede oldukları için iki gruba da aynı cevap veriliyor. Veya sorulan sorunun cevabı aynı olduğu ve değişmeyeceği için Peygamber Efendimize Mekke’de inen âyeti okuyarak Yahudilere cevap vermesi emrediliyor. (İbn Âşûr, 2000, İsrâ 85. âyetin tefsiri.)

Netice olarak ifade edebiliriz ki: Sebeb-i nüzûl bağlamında nakledilen yukarıdaki rivâyetlerde de görüldüğü gibi, Peygamber Efendimize “ruh”tan soruyorlar. Sordukları “ruhun”, özellikle “insan ruhu” olduğuna dair kesin bir delil, emare, işâret, îmâ vb. yoktur. Buna rağmen bazı müfessirler, sanki soru soranlar özellikle “insan ruhunu” sormuşlar gibi anlamış ve âyeti ona göre tefsir etmişlerdir ki, kanaatimizce bu görüş tutarlı değildir.

2. Âyetin, “Sana ‘ruh’ hakkında soru soruyorlar.” Cümlesinin Tefsiri.

Bu âyet Mekke’de, ya Müşriklerden ya da Yahudilerden veya Müslümanlardan bazı kimselerin ruh hakkında sordukları bir soruya cevap olarak inmiştir. Bu âyette sorulan ruh ile neyin kastedildiği konusunda müfessirler farklı görüşler zikretmişlerdir: Bedenlere hayat veren ruh olduğunu söyleyenlerin yanısıra, vahiy/Kur’ân, Kur’ân’ı indiren Cebrâîl veya nübüvvet olduğunu söyleyenler de vardır. Ayrıca melekten çok büyük ruhânî bir varlık ve Hz. İsa olduğuna dair rivâyetler de vardır.

Makalemizin esas konusu, bu âyetteki ruh kelimesinden neyin kastedildiğidir. Müfessirlerin çoğunluğu ruh kelimesiyle “insan ruhu”nun kastedildiğini söylemişlerdir. Bizim kanaatimiz ise ruh kelimesiyle vahyin/Kur’ân’ın kastedildiğidir. Yani “Sana ‘ruh’ hakkında soru soruyorlar.” demek, “sana vahyin/Kur’ân’ın nasıl nâzil olduğunu, sana nasıl indiğini, Cebrâîl’in sana vahyi nasıl getirdiğini ve senin o vahyi nasıl aldığını” soruyorlar demektir. Şimdi âyette sorulan ruh kelimesine verilen manaları zikrederim.

a. “Ruh” Kelimesine “İnsan Ruh” Manası Verenler

Müfessirlerin çoğunluğu İsrâ Sûresi 85’nci âyette geçen “Ruh” kelimesine “canlılarda hayatı sağlayan bir unsur” mânasını vermişlerdir. Ancak biz burada onların isimlerini tek tek zikretmeyeceğiz.

b. “Ruh” Kelimesine “Cebrâîl” Manası Verenler

Bazı müfessirler, İsrâ Sûresi 85. âyette وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ifadesindeki ruh ile kastedilen manalardan birinin de, **Cibrîl** olabileceğini söylemişlerdir. Çünkü ruh kelimesi Kur’ân’da Cebrâîl (a.s.) hakkında da kullanılmıştır. Bu âyetleri biraz önce zikrettik. Âyetin, Kur’ân vahyinden bahsedilen bir siyak içinde yer alması, Cebrâîl’in de vahyi getiren melek olması karineleriyle bazı müfessirler burada bu ihtimal üzerinde durmuşlardır (Yıldırım, Meâl, 2002, s.289).

Çünkü daha önce inen Şuarâ Sûresi'nin 193'ncü âyetinde, Kur'ân'ı Hz. Muhammed'in kalbine "er-Ruhu'l-Emîn" in indirdiği bildirilmiştir. Herhalde ya Müslümanlardan veya müşriklerden yahut Kitap ehlinden bazı kimseler, Hz. Muhammed'e (s.a.s.), kendisine vahiy getiren bu "Güvenilir Ruh"un ne olduğunu sormuşlardır. İşte bu soruya cevaben inen bu âyette o ruhun "Rabb'in emrinden/buyruğundan olduğu" yani Allah'ın emriyle indiği veya Allah'ın işinden olduğu, insanlara bu konuda pek az bilgi verildiği bildirilmiştir. (Ateş, 1988, 5/246)

Önemli sayıda müfessir bu âyette sorulan ruhun Cebrâîl olduğunu⁶ belirtirler. Buna göre, bu âyette insanların sordukları Cebrâîl'in nasıllığı ve Peygamber'e vahyi nasıl ilettiğidir. (Merâgî, 1984, İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri) Çünkü Kur'ân, ilâhî mesajı ruh olarak isimlendirdiği gibi, ilâhî mesajı kullarından dilediğine indirmek için Allah'ın görevlendirdiği meleği de ruh olarak isimlendirir. Bu kişiler, bu âyetteki ruhtan kastın Cebrâîl olduğu yorumunu şu âyetler ile de desteklerler:

"Uyarıcılardan olman için onu *güvenilir ruh* senin kalbine indirdi." (Şuarâ, 192-193)

"De ki: Onu iman edenlere sebat vermen... için *kutsal ruh* indirdi." (Nahl, 102)

"Ona ruhumuzu (Cebrâîl) gönderdik ve ona tastamam bir insan şeklinde göründü" (Meryem, 17) (Yar, 2000, s.54)

Kur'ân'da ruh kelimesi Cebrâîl için de kullanılır. Fakat, yukarıda zikrettiğimiz âyetlerde ve diğer âyetlerde Ruh (Cebrâîl), ilâhî mesajı Peygamber'e indiren olarak nitelendirilir. Yani, Cebrâîl Rabb'in emri değil, Rabb'in emrini (vahyi) bir beşer olan elçisi Peygamber'e indirendir. (Yar, 2000, s.27)

Mevdûdî de İsrâ Suresi 85. âyette geçen 'ruh'un, vahiy getiren melek Cebrâîl olduğunu şöyle belirtir: "Genellikle 'ruh' kelimesinin can, insan ruhu, anlamında kullanıldığı kanaati vardır. Buna göre Hz. Peygamber'e, insan ruhunun tabiatı sorulmuş, buna cevap olarak da onun Allah'ın emrinden olduğu söylenmiştir. Fakat biz bu anlamı kabul etmekte tereddüt ediyoruz. Çünkü bu âyeti, içinde yer aldığı bölümden, yani siyak-sibaktan, bağlamdan çıkardığımızda ancak mümkün olur. Aksi takdirde bu sözler çok anlamsızdır. Çünkü buraya kadar olan âyetlerde, bundan sonra gelen ve Kur'ân'ın ana fikriyle ilgili olan âyetlerin arasına insan ruhu ile ilgili bir sorunun sokulması çok anlamsızdır. Eğer âyeti yer aldığı bölüm içinde okursak burada 'ruh' kelimesinin, vahiy getiren melek olduğunu anlarız. Bu, müşriklerin şu sorusuna verilen bir cevaptır: 'Kur'ân'ı nereden alıyorsun?' Cevapta sanki şöyle denilmek isteniyor: "Ey Muhammed, bu insanlar sana 'ruh'tan, yani Kur'ân'ın kaynağını veya onu elde ettiğin araçtan soruyorlar. De ki: Bu ruh, bana Rabbimin emri ile gelir. Fakat sizin bilginiz o kadar azdır ki insan sözleri ile Allah'tan vahyedilen sözleri birbirinden ayırt edemezsiniz. Kur'ân'ın başka biri tarafından uydurulduğunu sanmanızın nedeni işte budur." Bu yorum tercih edilmelidir.

⁶ Ruh kelimesine Cibrîl manası veren müfessirler: Hasan Basrî, Katâde, San'ânî, Taberî, Cassâs, Semerkandî, Sa'lebî, Mâverdî, İbn Abdilberr, Sem'ânî, Begavî, Zemahşerî, İbn Atiyye, Tabersî, İbnü'l-Cevzî, İzz ibn Abdisselâm, Kurtubî, Neseffî, Ebu Hayyân, İbn Mesîr, İbn Âdil, Ebussuûd, Şevkânî, Sıddık Hasan Han, İtfîyyiş (et-Teysîr), İtfîyyiş (Himyân), Merâgî, İbn Âşûr, Tabatabâî, Şa'râvî, Şahhâte, Seyyid Tantâvî, Ta'lib, Emîr Abdilazîz. Bu müfessirlerin tefsirlerinin İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri.

Çünkü önceki ve sonraki âyetlerle mükemmel bir uyum içindedir. Bu görüş Kur’ân tarafından da desteklenmektedir.” “... Allah mahşer günü ile uyarıp korkutmak için, kendi emrinden olan Ruh kullarından dilediğine indirir.” (Mü’min, 15) “Böylece sana da biz kendi emrimizden bir Ruh vahyettik...” (Şûrâ, 52)

Selef müfessirlerden İbn Abbâs, Katâde ve Hasan Basrî de aynı görüşü ifade etmişlerdir. Bu arada İbn Cerîr et-Taberî, aynı görüşü Katâde’den rivâyetle İbn Abbas’a isnat eder, fakat çok gariptir ki, İbn Abbas'ın bunu sadece gizli olarak söylediğini belirtir. (Taberî, 1986-7, İsrâ Sûresi, 85. âyetin tefsiri.) Ruh'u'l-Meânî müellifi de Hasan Basrî ve Katâde'nin şu sözlerini nakleder: “Ruh ile Cebrâîl kastedilmiştir: Soru, onun inişi ve vahyin Hz. Peygamber’in (s.a.s.) kalbine ilkâ edilişi ile ilgiliydi.” (Mevdûdî, 1986, İsrâ Suresi, 85. âyetin tefsiri)

“Sana ‘ruh’ hakkında soru soruyorlar.” âyetinde sözü edilen ruh, onun öncesi ve sonrası da dikkate alındığında vahiy meleği olan **Cebrâîl**'dir. Bu anlamda mânevî bir varlık olarak söz konusu edilen şey, Cebrâîl'in kendisi ve işlevidir. Buna göre, âyet aslında vahyin formu ve niteliğinin insan tarafından idrak edilemeyecek bir mesele olduğunu bildirmektedir. (Dalkılıç, 2004, s.258)

c. “Ruh” Kelimesine “Vahiy/Kur’ân” Manası Verenler

Sayısı azımsanmayacak kadar müfessir, âyette sorulan ruh ile Kur’ân’ın ve vahyin kastedildiğini söylemişlerdir.⁷ Yani İsrâ Sûresi 85’nci âyette Peygamber Efendimize sorulan, insan ruhu değil, Allah Rasûlüne gelen Kur’ân’ın/vahyin gelişidir. Onu getiren Cibrîl’in getiriş şeklidir. Yani Rasûlullah Efendimiz, bu vahyi/Kur’ân’ı Cebrâîl’den nasıl aldığı konusudur. Çünkü Mekkeli müşrikler, Allah’ın bir beşere vahyetmesini akıllarına sığdıramıyorlardı. Bu vahiyle o kimse peygamber oluyordu. Onlara göre peygamber, bir melek olmalıydı. Yahut, peygamber olan insanın yanında bir melek gelip ona şahitlik etmeliydi. Müşriklerin buna benzer birçok itirazları olmuştur. Buradan hareketle eğer gerçekten Muhammed peygamberse, Allah’tan haberleri nasıl alıyor, bu işin sırrı nedir, gibi bir soru sormuş ve bunu sorarken de “ruh” kelimesini kullanmışlardır. Çünkü Allah Teâlâ vahyi/Kur’ân-ı Kerim’i birçok âyette “ruh” diye adlandırmıştır. Binâenaleyh bu âyette sorulan “ruh”un, vahiy/Kur’ân olması da en uygun görüştür.

Âyetin, kendi siyak ve sibakı içinde değerlendirildiğinde ruh kelimesinin vahiyle ilişkili olduğu ve vahye işaret ettiği görülecektir. Çünkü öncesinde ve sonrasında yer alan âyetlerde Kur’ân âyetlerinin indirilişi ve Hz. Peygambere vahyedilişi mevzuu bahistir. Herhalde ruh konusunda soru soranlar da vahyin keyfiyetini veya kaynağını sormuş olmalıdırlar ki, cevabı da açık bir şekilde o vahyin Allah’ın emrinden yani Allah kaynaklı olduğu şeklindedir (Şahin, 2013/1

⁷ Âyette geçen ruh kelimesine Kur’ân ve vahiy manası veren müfessirler: Hasan Basrî, Ebû Bekir el-A’sam, Mâturîdî, Semerkandî, Mekki ibn Ebî Tâlib, Mâverdî, Tûsî, Sem’ânî, Begavî, Zemahşerî, İbn Atiyye, Tabersî, İbnü'l-Cevzî, İzz ibn Abdisselâm, Kurtubî, Neseffî, Ebu Hayyân, İbn Âdil, Ebussuûd, Mazharî, Şevkânî, İtfiyyiş (et-Teysîr), İtfiyyiş (Himyân), Kâsımî, Merâgî, İzzet Derveze, Tabatabâî, Mekki en-Nâsır, Şahhâte, Şa’râvî, Seyyid Tantâvî, Ta’lîb, Emîr Abdilâzîz. Bazı müfessirler, ruh kelimesine verilen manaları zikretmiş ve aralarından birisini tercih etmiştir. Bazıları ise ruh kelimesine şu manalar verilmiştir diyerek, bütün ihtimalleri sıralamışlardır. Onun için ruh kelimesine Cibrîl diyen bazı müfessirlerin, ruh kelimesi Kur’an/vahiy manasında da olabilir dedikleri için onların isimlerini burada da zikrettik.

Yıl: 4 Cilt: IV Sayı: 7, s.100). Soru soranlar, Kur'ân'ı zaten işitiyorlardı. Bunu sormalarına gerek yoktu. “Kur'ân sana nasıl geliyor?” diyorlar, yani vahyi soruyorlar. Vahyin nasıl geldiğini ve nasıl aldığını soruyorlar.

Kur'ân, vahyi ve Kur'ân'ı kimi zaman ruh olarak nitelendirmektedir. Bunun sebebi, vahyin, mânevî bir hayatı meydana getirme, onu canlandırma özelliğinin olmasıdır. Öyle ki vahiyle küfürden dolayı ölmüş olan kalpler yepyeni bir hayata kavuşmaktadır. Canın bedendeki işlevi neyse, din konusunda da vahyin işlevi odur. (Zemahşerî, 1966, Nahl Sûresi 2. Âyetin tefsiri; Razî, 1981, Şûrâ Sûresi 52. âyetin tefsiri.)

Ayrıca Kur'ân'ın vahiy meleğini de vahiy söz konusu olunca ruh olarak isimlendirmesi bir tesadüf değildir. Vahiy peygamberlerin kalbine indirmesi yönüyle, mânevî hayatı canlandırdığı için ruh olarak vasfedilmiştir. (Şahin, 2013, Sayı: 7, s.102.)

3. Âyetleri Anlamada Siyak ve Sibak'ın Önemi

İsrâ Sûresi 85'nci âyette geçen “Ruh” kelimesine “vahiy/Kur'ân” manası verenler, öncelikle âyetin siyak ve sibakına dikkat çekip ona göre mana veriyorlar. Bazen birkaç âyetten meydana gelen bir âyet grubunun ortasında yer alan bir âyetin doğru anlaşılması, ancak bu âyetin öncesinde ve sonrasında yer alan diğer âyetlerin de dikkatle okunmasıyla mümkün olur. Eğer âyeti, diğer âyetler arasından cımbızla çeker gibi alıp tek başına anlamaya kalkışırsak yanlış anlama ihtimali bir hayli yüksek olacaktır. (Bakkal, 2009, s.15)

Siyak kavramı istilâhî olarak; “sözün gelişi, ifade tarzı, üslup, tarz, anlatım biçimi” gibi mânalarda kullanıldığı gibi, bir terkip olarak; *siyaku'l- kelâm* da “sözün gelişi, sevk edilişi” anlamına gelmektedir. (Ünver, 1996, s.76) Başka bir ifadeyle siyak, sözün kullanılış tarzı ve ortamından yola çıkarak o sözün söyleniş gayesini ortaya koymak, ayrıca üslûbundan ve söylendiği ortamdan hareketle sözün maksudını ve gayesini anlamaya çalışmak demektir.

Sibak kavramı ise istilâhî olarak; “bir şeyin geçmişi, öncesi, üst tarafı, başlangıcı, dil açısından bir ifadenin öncesi, yukarısı” gibi mânalarda kullanıldığı gibi, bir terkip olarak; *sibaku'l- kelâm*, “sözün baş tarafı ile olan bağlantısı, sözün evvelinden, öncesinden gelen mâna, evveliyet” karşılığı olarak kullanılır. (Ünver, 1996, s.76)

Genel olarak *siyak- sibak* kavramları birlikte kullanıldığı zaman, öncesine ve sonrasına bakarak, sözün hangi anlamda kullanıldığını tespit etmeye çalışmak anlamına gelir. Bu durumda sibak kavramının önceki, siyakın ise sonraki anlamına gelmiş olduğu kabul edilir. (Bakkal, 2009, s.13)

İsrâ Sûresi 85'nci âyette iki defa geçen “er-ruh” kelimesi, insanı canlı tutan “ruh” anlamına mı, yoksa “vahiy/Kur'ân” anlamına mı geliyor? Şimdi bu âyetleri siyak ve sibak itibarıyla ele alalım.

İsrâ Sûresi 81-88. âyetler:

81.De ki: “Hak geldi, bâtil yıkılıp gitti. Çünkü bâtil, yok olmaya mahkûmdur.”

82. Biz Kur'ân'ı müminlere şifâ ve rahmet olarak indiririz. Ama o, zâlimlerin ise sadece ziyanını artırır.

83. İnsana her ne zaman nimet versek, Allah'ı anmaktan yan çizer, umursamaz. Başına bir dert gelince de ümitsizliğe düşer.

84. De ki: Her insan kendi seciye ve karakterine göre davranır. Kimin daha isabetli olduğunu ise asıl Rabbiniz bilir.

85. Bir de sana “ruh” hakkında soru sorarlar. De ki: “Ruh Rabbimin emrindedir, O'nun bileceği işlerdendir. Size sadece az bir ilim verilmiştir.”

86. Eğer dileseydik sana vahyettiğimiz Kur'ân'ı hâfızalardan ve sayfalardan giderirdik. Sonra, sen de onu ele geçirmek için karşımızda bir yardımcı da bulamazdın.

87. Ama böyle yapmayı Kur'ân âyetlerini muhafaza etmesi, sırf Rabbinin ihsanının sonucudur. Gerçekten O'nun sana olan lütfu pek büyüktür.

88. De ki: “Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile, yine de onun gibi bir Kitap meydana getiremezler.”

İsrâ Sûresi'ndeki bu âyetler gurubu dikkatle incelendiğinde, 85'nci âyetteki “ruh”tan maksat vahiy/Kur'ân olduğu görülecektir. Bulduğu toplumda insanlara Allah'ın elçisi olduğunu ve Allah'tan vahiy aldığını söyleyen Peygamber Efendimiz'e bir takım insanlar, yani; Mekkeli müşrikler, Medîneli Yahudiler veya Müslümanlar vahyin mâhiyeti hakkında soru sormuşlardır. Onların bu sorusuna Yüce Allah bu âyetle cevap vermiştir.

Bu âyetteki ruhun neliği ile ilgili görüşler arasında en isabetli olarak niteleyebileceğimiz görüş, ruh ile *vahyin* ifade edildiği görüşüdür. Bu görüş, pek çok kelamcı ve müfessir tarafından da kabul edilir. Çünkü Kur'ân'daki ruh kavramının kullanıldığı diğer âyetler incelendiğinde, Kur'ân'ın ruh olarak isimlendirildiğini görmekteyiz. Nitekim, Şûrâ, 52, Mü'min, 15 ve Nahl, 2'nci âyetlerde Vahiy/Kur'ân, ruh olarak isimlendirilmiştir. Bununla birlikte, bu âyetlerde Kur'ân'ın **Rabb'in emrinden** olduğu vurgulanmıştır. Aynı isimlendirme ve vurgunun İsrâ 85'nci âyette de olduğu açıktır. Bu durumda, onların Kur'ân'ı sormaları, Kur'ân'ı kâhin sözü, şâir ve beşer sözü olarak nitelemeleriyle ilişkilidir. Ruhun Rabb'in emrinden olması ise, onun kâhin, şâir veya beşer sözü olmamasıdır. Bu âyette belirtilen, ruh hakkında bilgi isteyenlerin müşrikler, yahudiler veya müslümanlar olması, âyetin anlaşılmasını etkilemez. Çünkü Müslümanlar da inandıkları pek çok şeyin mâhiyetini kavrama arzusu içindeydiler. (Yar, 2000, s.31)

“İşte böyle sana emrimizden bir ruh vahyettik” (Şûrâ, 52) âyetinde de açıkça bildirildiği gibi Kur'ân bir ruhtur. Çünkü Kur'ân her şeyden önce şifâdır, ölü insanları diriltir, onlara hayat kazandırır. Gökten inmiş bir sudur o. Nasıl yağmurlar ölü beldeleri diriltir ve ölü toprağa can verirse, Kur'ân da topraktan yaratılmış, ama küfür ile mânen ölmüş insanlara can verir. (Ünal, 1999, s.128-130)

Mu'tezile bilginlerinden Ebû Bekir el-A'sam, bu âyette geçen ruh ile kastedilen şeyin **Kur'ân** olduğunu söyler ve bu görüşünü temellendirmek için de Nahl Sûresi 2 ve Şûrâ Sûresi 52'nci âyetleri delil olarak zikreder. Buna göre "kuli'r-ruhu min emri rabbî" ifadesi, "min tedbîri rabbî" anlamına gelmekte ve yine **Kur'ân** kastedilmektedir. Şâyet bütün yaratılmışlar bir araya gelseler bile onun bir benzerini ortaya koyamayacaklardır. (Mâtürîdî, 2004, İsrâ Sûresi, 85. âyetin tefsiri)

Fahreddin Râzî, Kur'ân'ın bu âyetiyle ilgili farklı görüşleri açıklarken şöyle demiştir: Âyette geçen ruhtan maksat **Kur'ân vahyidir**. Çünkü Yüce Allah vahyi Şûrâ 52 ve Nahl 2 gibi âyetlerde ruh diye nitelendirmiştir. Söz konusu âyetteki (İsrâ 85) "*ruh*" kelimesiyle Kur'ân vahyinin kastedilmesi, siyak-sibaka da uygun düşmektedir. Çünkü âyetin öncesinde ve sonrasında Kur'ân'dan söz edilmektedir. Kur'ân'ın ruh diye adlandırmasının sebebi şudur: Çünkü Kur'ân ile ruhların ve akılların hayatiyeti gerçekleşir. Zira Kur'ân sayesinde marifetullahı, melekleri, kitapları ve peygamberleri tanıma, bilme gerçekleşir. Ruhlar ise ancak bu bilgilerle hayat bulur. (Râzî, 1981, İsrâ Sûresi, 85. âyetin tefsiri)

4. **Âyetin İkinci Cümlesinin, Yani قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي "De Ki: Ruh, Rabbimin Emrindedir."** Kısmının Tefsiri

Burada Yüce Allah'ın ruhu "kendi emrinden" kılmış olması, Kur'ân'ı/vahyi dilediği şekilde, dilediği kimse üzerine ve dilediği zaman mu'cizevî bir anlatım düzeni ile akıllara hayret veren bir söz dizisi halinde indirmiş olması demektir.

İbn Abbas bu âyeti, "Ruh/Kur'ân, Rabbimin yaratması (min halki rabbî) anlamındadır ve bütün mahlûkât bir araya gelseler onun benzerini meydana getiremezler." şeklinde açıklamıştır. (Mâtürîdî, 2004, İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri.)

Mâtürîdî: "Rabbimin tedbirinden ve emrindedir. Kur'ân **Rabbimin izniyle** iniyor." Mâtürîdî'nin bu açıklaması bir bakıma şu âyetin meâlî gibidir: "**Rabbinin emri** olmadıkça biz (meleklerden olan elçiler) inmeyiz..." Bu âyet, Cebrâîl'in (a.s.) sözünü nakleder. O'nun inmesi bir süre geciktiğinden Hz. Peygamber üzülmüştü. Cenabı Allah onu teselli buyuruyor. Kur'ân'ın indiği geceyi anlatan Kadr Sûresi'ndeki şu âyet de aynı manayı te'kit etmektedir: "O gece **Rab'lerinin izniyle** Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de iner..." (Kadr, 4)

Müşriklerin akılları, Kur'ân'ı anlamada ve kabul etmede zorlanmış ve onun şiir, kehânet ve sihir cinsinden bir şey mi olduğunu sormuşlardır. Allah Teâlâ da onlara, "Bu, benim emrim (işim), vahyim ve indirmem (tenzîlim) ile ortaya çıkmış bir sözdür." diye cevap vermiş, yani, "De ki: Ruh Rabbimin emrindedir", yani "Kur'ân, Rabbimin emri ile ortaya çıkmış olup, beşer sözü cinsinden değildir." de" buyurmuştur. (Râzî, 1981, İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri.)

Zemahşerî, Ebussuûd, Neseî, Mekkî en-Nâsır ve Ta'lib'e göre "Rabbimin emrindedir." ifadesi; O'nun vahyinden ve O'nun kelâmındandır, beşer kelâmından değildir, demektir. (Ebussuûd, trs., İsrâ Sûresi 85. âyetin tefsiri)

“*Ruh Rabbimin emrindedir.*” âyetine diğer bazı müfessirler de şöyle mana vermişlerdir:

Yahya ibn Selâm: “Rabbimin vahyindedir.” Semerkandî: Sana ruhtan soruyorlar? Yani “Cibrîl sana vahyi nasıl getiriyor?” diye soruyorlar. Sa’lebî: “Ey Muhammed! Bu Kur’ân’ı sana kim getiriyor? diyorlar ve âyet iniyor. Tabersî: Sana ruhtan soruyorlar? Yani: “Cibrîl sana Kur’ân’ı nasıl getiriyor? Bu Kur’an nasıl mu’cize oluyor? Kur’an’ın nazmı ve tertîbi, bizim sözlerimizden olan şiir ve hutbelerimizden nasıl farklı oluyor?” “*Ruh Rabbimin emrindedir.*” Yani “Rabbim Kur’anı benim peygamberliğimin bir delili olarak indirdi. Bu Kur’an; yaratılmışların kelamı değildir ve bunun gibi bir söz söylemeye onların gücü yetmez.” İtfiyyiş (et-Teysîr): “Kur’ân, Emr âlemindedir, vahiy onun emriyledir, vahyin meydana gelmesi, inmesi ve tebliği hep O’nun emriyledir. Vahiy, Allah’ın emrindedir, mahlûkatın kelamı değildir.” Tabatabâî: “Kur’an Allah’tan mı, yoksa senin sözün mü? diye sormuşlar. Sen onlara, bu Kur’an, Allah’ın emrindedir diye cevap ver. Allah’tan başkası Kur’an’ı getiremez. Kur’an, benim Peygamber oluşumun en açık delilidir ve bir mu’cizedir. Bu konuda size az bilgi verilmiştir. Onun için onun ne olduğunu tam olarak anlayamazsınız, nerde kaldı ki onun benzerini getiresiniz.” Emîr Abdilazîz: “Kur’ân, Allah’ın benzersiz bir sözüdür, onun benzeri bir kelâm yoktur.” İbn Âdil ve Merâgî: Sana ruhtan soruyorlar? Yani “Cibrîl nasıl bir varlıktır? Hz. Muhammed’e (s.a.s.) nasıl geliyor? Vahyi/Kur’ân’ı ona nasıl vahy ediyor?” diye soruyorlar.

Elmalılı, “Ruh, Rabbimin emrindedir.” âyetini şöyle tefsir ediyor: “Burada emr, “ümûr”un müfredi (tekili), yani iş; yahut “evâmîr”in tekili, yani kumanda mânâsına gelir... Ruh, ancak Rabbinin bileceği iştendir, ruhun (vahyin) hakikatı öyle şeylerdendir ki, onunla ilgili bilgiyi Allah Teâlâ kendine tahsis etmiştir... Bir şeyin olmasını dilediği zaman, O’nun emri sadece ‘ol’ demektir. O da hemen oluverir.” (Yâsîn, 82) âyeti gereğince Rabbin emri, bir şeyi irade edince başka hiçbir şart ve sebebe muhtaç olmaksızın yalnız ‘ol’ demekle hemen oluvermekten ibaret bir emirdir: Şu halde ruhun, Allah’ın emrinden olması, Yüce Allah’ın yalnız ‘ol’ emriyle hemen ortaya çıkan, başka hiçbir şeye ihtiyaç duyulmadan yaratılan ilâhî sanat eseri olmasıdır.” (Yazır, 1979, İsrâ 85-86. âyetin tefsiri)

“Emr” kelimesinin, vahiy ve nüzulle ilgili âyetlerdeki anlam ve kullanımı, öncelikli olarak, (Nahl, 2; Mü’min, 15; Şûrâ, 52) Kur’ân’ın ilâhî kaynaklı olduğuna işaret etmektedir. İkinci olarak da gerek ilâhî hitabın mâhiyeti, gerekse bu hitabın hangi yolla geldiği hususunda Rasûlullah’tan (s.a.s) izah bekleyenlere: “*Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir.*” (İsrâ, 85) denilerek, “bu bizim bileceğimiz bir iştir.” şeklinde bir mesaj verilmektedir. (Dündar, 2018, Vol:4 / Issue:13, P.539-546, s.593)

5. Âyetin *وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا* “..bu konuda size ilim adına az bir şey verilmiştir.” Cümlesinin Tefsiri

Vahyi/Kur’ân’ı, Allah gönderdiği için bu işin mâhiyetini de ancak ve sadece Allah bilir. İnsanların bu konudaki bilgisi ise oldukça azdır. İnsanlar, Allah’ın (c.c.) işlerinden olan vahyin gönderilme ve Peygamber Efendimiz (s.a.s.) tarafından telakkî işinin boyutlarını bütün yönleriyle anlayacak bilgi ve vasıtalara sahip değildir.

Ancak bu âyette insanların vahyin mâhiyetini hiç bilemeyecekleri değil, yalnızca insanlara bu hususta az bilgi verildiği ve ruhun/vahyin mâhiyetini tam olarak bilemeyecekleri ifade edilmektedir. **Vahyin mâhiyeti, şekli, miktarı hakkındaki bilgimiz gerçekten azdır.** Dolayısıyla bu konuda verilen bilgi ile yetinmek, kendi kafamızdan bilgi üretmeye kalkmamak gerekmektedir.

Bu âyet-i kerîmede Yüce Allah, ruhun Rabbimizin emrinden/işlerinden bir şey olduğunu ve insan olarak bizim bilgimizin Allah'ın bilgisi ile karşılaştırıldığında çok az olduğunu, bize sınırlı bilgi yeteneği ve bilgi verildiğini ifade ediyor. Âyetteki ifadeye dikkat edilince görüleceği gibi, vahiy ve geliş şekli hakkında insanların hiç bilgisi olmadığını ve hiç bilgi verilmediği söylenmiyor.

Yine bu âyette, ilâhî hitabın mahiyetine ilişkin soruya açık cevap verilmeksizin, “*Ey Peygamber! De ki: Ruh rabbimin bileceği bir iştir; bu konuda size çok az bir bilgi verilmiştir.*” meâlinde bir ifadenin zikredilmesi, ilâhî hitabın üçüncü kişilere kapalı bir iletişim tarzı olması ve bu tecrübenin, tecrübe edenden başkasına dil ile anlatımının imkân dâhilinde bulunmamasıyla ilgili de olabilir. Hatta söz konusu âyet, Hz. Peygamber'in dahi ilâhî hitabın mâhiyet ve keyfiyeti hakkında, Allah'ın bildirdikleri dışında fazla şey bilmediğini de îmâ etmektedir diyebiliriz. (Dündar, 2018, s.594)

“*..bu konuda size ilim adına az bir şey verilmiştir.*” âyetinde hitap bütün insanlara değildir; en azından Peygamberler'e değildir. O halde, insanlar içinde ilimden payı çok olanlar da bulunabilir. (Ünal, 1999, s.128-130)

İbn Kesîr'e göre âyetin mânâsı şöyle olur: “Ruh, Rabbimin emrindedir.” Yani O'nun şânındandır. O, bunun bilgisini kendine ayırmıştır, size değil. Bunun için de “Ve size bilgiden ancak çok azı verilmiştir.” buyurmuştur. Yani Allah'ın bilgisinden sizi haberdâr kıldığı miktar pek azdır. Allah Teâlâ'nın dilediğinden başka hiç bir kimse O'nun bilgisinden bir parçayı ihata edemez. Sizin bilginiz Allah'ın bilgisine göre pek azdır. Ruh konusunda sorduğunuz bu soru da Allah'ın kendisi için ayırdığı bilgilerdendir. Ve sizi bundan haberdâr kılmamıştır. Çünkü Allah, size kendi bilgisinden ancak çok az bir miktarını bildirmiştir. (İbn Kesîr, trs., İsrâ 85-86. âyetin tefsiri)

“Ve size ilimden ancak biraz verildi.” Hiç verilmedi değil, fakat az verildi. Bildiğiniz de az, bilişiniz de azdır. Çünkü ilminiz, sonradan olmuştur. Sofestâîlerin dediği gibi hiçbir şey bilmez değilsiniz, bazılarının iddia ettikleri gibi bütün gerçekleri bilir de değilsiniz. Hak'tan bazı şeyler bilirsiniz, amma gerçeği bütün derinliğine değil, bazı yönleriyle, ruhunuzun mertebesine göre, Rabbinizi tanıyacak, vazifelerinizi anlayacak kadar bilirsiniz. Şu halde ruh hakkında bilebileceğiniz de bu kadardır. Allah noktasından bütün insanlığın ilmi, Allah'ın ilmine göre azdır, O'nun tarafından verilmiş olup, itibarî, bitmeye mahkum ve sınırlıdır. Allah'ın ilmi ise zâtına ait olup her şeyi kuşatmış ve sonsuzdur. (Bkz. Zemahşerî, 1966, İsrâ 85-86. âyetin tefsiri; Yazır, 1979, İsrâ 85. âyetin tefsiri)

Ruh, yani vahiy konusunda; onun nasıl bir şey olduğu, Cibrîl'in onu nasıl getirdiği, Allah Rasûlünün (s.a.s.) onu nasıl telakkî ettiği konusunda bize çok az bilgi verilmiştir. Öylese bu az bilgiden hareketle, vahiy hakkında da kısaca bir bilgi vererek makalemizi tamamlayalım.

D. VAHİY

Kur'an-ı Kerim, Hazret-i Peygambere vahiy yoluyla nâzil olmuştur. Vahiy lügatte; hızlı bir şekilde ve gizlice söylemek, ilham etmek, emretmek, îmâ ve işaret etmek, seslenmek, fısıldamak gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. (İbn Manzur, 1956, vhy mad; Fîruzabâdî, 1986, vhy mad.)

Terim olarak ise vahiy; Allah'ın, peygamberlerine bildirmek istediği şeyleri gizli bir yolla ve bu bilgilerin Allah katından olduğuna muhataplarda kesin ve zorunlu bir bilgi meydana getirecek nitelikte bildirmesi, demektir. (Cerrahoğlu, 1971, s.37; Yavuz, 2012, 42/440; Sofuoğlu, 1981, s.9)

Kur'an'da, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) dışında önceki peygamberlere de vahyedildiği anlatılır: “Nuh'a ve ondan sonraki nebîlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yâkub'a ve torunlarına, Îsâ'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun ve Süleyman'a da vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik.” (Nisa, 163).

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah, insanlara vahyetme vâsıtaları hakkında da bilgi vermektedir: “Hiçbir insanla Allah'ın yüz yüze konuşması olacak şey değildir. Allah, ancak vahiy suretiyle veya perde arkasından konuşur yahut elçi gönderir, izniyle ona dilediğini vahyeder.” (Şûrâ, 51) Âyette bildirilen üç vahiy şekli şunlardır:

1. Allah manayı nebinin kalbine bırakır.
2. Bir perde arkasından nebiye hitab eder. (Hz. Musa'ya ağaçtan nidâ etmesi gibi.)
3. Vahy getirmekle vazifelendirdiği bir meleği elçi olarak gönderir. Vahy lafzından normal olarak anlaşılan da budur. Kur'an hep bu şekilde yani Cibrîl vasıtasıyla indirilmiştir. (Yıldırım, 2009, s.25)

1. Vahyin Keyfiyeti

Yüce Allah'ın, insanlarla iletişim yolu olan vahyin nasıl gerçekleştiği konusu, vahye muhatap olan elçilerin dışındaki diğer insanlar tarafından bilinmesi zor bir olaydır. Vahiy, Allah ile peygamberleri arasında, mahiyetini ancak Allah'ın ve kısmen de peygamberlerin bilebileceği bir iletişim vasıtası olarak açıklanmaktadır. Normal şartlarda ontolojik farklılığı bulunan iki varlık arasında gizli bir iletişim özelliğini barındıran vahiy olgusu, bu pratiği yaşamayan diğer insanlar tarafından hem bir merak konusu olmuş, hem de çoğu zaman bir kuşku ile karşılanmıştır. Yüce Allah'ın elçileri vasıtasıyla göndermekte olduğu vahyin ilk önce muhataplarınca red ve inkâr edilmesi, vahyi alan Peygamberlerin insanlarca yalancılıkla, şâirlik ve kâhinlikle itham edilmeleri, (Tûr, 29-30; Hâkka, 41-42; Enbiyâ, 5; Sâffât, 36.) metafizik boyutu bulunan vahiy olgusunun anlaşılmasının zorluğunu ortaya koymaktadır. (Ceyhan, cilt.16, sayı.2, s.349)

Vahyin nasıl gerçekleştiği, ne olduğu, vahyi alan tarafından nasıl algılandığı ve en önemlisi vahyin keyfiyeti sorusu ilk günden beri insanların merak ettiği hususların başında gelmektedir. (Ceyhan, cilt.16, sayı.2, s.351) Tefsirini yaptığımız İsrâ 85'nci âyette sorulduğu gibi ayrıca sahabeden Hâris b. Hişâm tarafından da sorulmuştur. Bu sahâbî, Hz. Peygamber'e (s.a.s.): “*Ey Allah'ın Resulü, Vahiy sana nasıl geliyor?*” şeklinde sormuştur. Bu soru, esrarengiz ve gizemli olaya karşı sahabenin de bir merak içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Allah Rasûlünün (s.a.s.) de bu soruya vahyin, zil sesi veya Cibrîl'in bir beşer suretiyle geldiğini söyleyerek cevap verdiği rivâyet edilmektedir (Buhârî, trs., “Bedü'l-vahy”, 1; Müslim, trs., “Fedâil”, 86-87).

Kendisinin bir beşer olduğunu ifade eden Rasûlullah Efendimiz (s.a.s.), maddî âlemden tecerrüd edip, mânevî âleme yönelmesi, melek tabiatına bürünerek en yüksek mebdde ile irtibat temin edip hitâb-ı ilâhiyi dinlemesi, beşer gücünün tahammül edeceği kolay işlerden değildir. Bu işin ağırlığını bizzat Kur'ân-ı Kerim te'vid etmektedir: *إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا* “Biz sana pek ağır bir söz vahyedeceğiz.” (Müzzemmil, 5) Bir beşerin, beşer sıfatları altında Allah Teâlâ'nın hitâbına muhâtab olması güçtür. Yine bu sıfatlarla, meleklerle karşılaşmak ta kolay bir şey değildir. Böyle bir irtibat ancak beşeriyetten sıyrılıp, melekût âlemine girmekle mümkün olabilir. (Cerrahoğlu, 1971, s.47)

Vahiy/Kur'ân; Allah'a âit bir kelâmdır, ilâhî zâtta mevcut mânaların lafza dökülmüş şeklidir ve Cebrâîl vasıtasıyla peygamberlere indirilmiştir. Cebrâîl, Allah'tan aldığı lafızları Peygamberin ruhuyla irtibat kurup ona öğretir. Onun ilâhî vahyi peygamberin kalbine bırakmasının mahiyetini bilmek mümkün değildir. (Yavuz, 2012, 42/440.)

Allah ile insan arasındaki iletişimde, mesajın kaynağı olan Allah, aşkın olanı temsil ederken, mesajın muhatabı olan insan da aşağı varlık düzeyini temsil etmektedir. Varlıksal dengenin bulunmadığı bir ortamda dilsel bir iletişimin gerçekleşmesi mümkün değildir. Bunun gerçekleşmesi için alıcı ve vericinin en azından aynı iletişim düzeyinde bulunmaları gerekmektedir. (Gümrükçüoğlu, 6/4, (Nisan 2013): s.847-848.)

Vahiy, melek ile insan arasındaki olağanüstü bir konuşmadır. İki taraf arasında bir çeşit eşitlik gerçekleştirilmedikçe yani konuşan ve dinleyen ilişkisi olmadıkça karşılıklı bir kelime alışverişi, öğretim ve öğrenim mümkün değildir. Böyle bir durumda melek ile insan arasında bir iletişim nasıl kurulabilir? Bunun iki yolu vardır. Ya dinleyen konuşanın etkisiyle derin bir değişikliğe uğrar, ya da konuşan dinleyenin sıfatlarına bürünür. Rasûlullah'ın vahiy alması, her iki şekilde de gerçekleşmiştir.” (Kirmânî, 1981), 1/28.)

Peygamberler, vahyi, beşer üstü bir nitelikle değil beşerî yapılarıyla algıladılar. İslâm âlimlerinin çoğunluğu bu görüştedir. (Yavuz, 2012, 42/440) Peygamberlerin melek konumuna çıkarılmak suretiyle Cebrâîl'den vahiy aldığını söyleyen İbn Haldûn ve Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî gibi âlimler de vardır. (Mustafa Abdürâzık, 1977, s. 64-65) İbn Haldûn, peygamberlerin neredeyse meleklerle aynı tür varlık haline gelmesini sağlayan rûhî bir kabiliyete sahip olduklarını ve bu sayede onlarla irtibat kurduklarını belirterek vahyi “melekten alınmış bilgi” şeklinde açıklar (Yavuz, 2012, 42/440).

İbn Haldun bu noktada peygamberlerin melekler ile ilişki kurmalarını, ancak kendilerinin mecâzî anlamda melekleşmesi ile mümkün olacağını belirtmektedir. Bunun da yolunun, peygamberlere mânevî bir gücün gelmesi sonucunda kendilerini etkilemek ve tabiatlarını değiştirmek suretiyle gerçekleştiğini belirtmektedir. (İbn Haldun, 1986, 1/217)

Zerkeşî de konu ile alakalı olarak, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ya kendisinin melekleştiğini, ya da aracı meleğin insan sûretine girmesiyle onunla konuştuğunu ve ondan vahiy aldığını ifade etmektedir. (Zerkeşî, 1972, 1/229)

Bu açıklamalar bizlere göstermektedir ki, Allah Rasûlü (s.a.s.) vahiy alma anında beşerî boyutun dışına çıkarak tamamen ilâhî iradenin yönetimine girmekte ve Cibrîl'in getirdiği vahiy, Rasûlullah Efendimiz (s.a.s.), onunla aynı seviyeye geldikten sonra almaktaydı. (Gümrükçüoğlu, Nisan 2013, 848-849) Yani bir anlamda taraflar arasında ontolojik bir denge kurulmakta, iletişim için gerekli ortam sağlanmakta ve sağlıklı bir iletişimin önü açılmaktadır. (Ceyhan, cilt.16, sayı.2, s.349)

Vahyin mahiyetinin kavranması ve gerçekleşme şeklinin bilinmesi insan için mümkün değildir. (Yavuz, 2012, 42/440) Vahiy md.) Çünkü biliyoruz ki bugün ilim, bulduklarıyla öğrenmekte, fakat daha bilinmeyenler yanında, buldukları bir hiç mesabesinde kalmaktadır. İlim ve tekniğin başarılarına rağmen, insanın rûhî hallere âit bilgisi çok kısırdır. Bu bakımdan en yüksek rûhî hallerden biri olan vahyin hakikatını kavramaya imkân yoktur. (Cerrahoğlu, 1971, s.43)

Vahiy de ruh gibi esrâr-ı ilâhiyedir. Sözün kısası vahiy keyfiyeti, Allah ile Peygamber arasında kalmış bir sır olduğundan, insanoğlunun onu tam olarak anlaması mümkün değildir. (Cerrahoğlu, 1971, s.44) Çünkü vahiy, peygamberlere mahsus özel bir tecrübedir. Bu yüzden vahiy anında neler olup bittiğini onlardan başka kimse bilemez. Bizim bu konudaki malumatımız nasslarda verilen bilgilerden ibarettir. Çünkü insanlara, vahiy anını peygamberlerle paylaşma imkânı verilmemiştir. Böyle olunca ne vahiy hâdisesinin arka planını ne de peygamberlerin onu nasıl algıladıklarını bilmemiz mümkün olmamaktadır. Bu konuda bildiğimiz tek şey, onların vahye muhatap olma anını yaşamış olmalarıdır. (Albayrak, 1993, s. 241) Nitekim Allah Rasûlünün (s.a.s.) irâd buyurduğu bazı hadisler de konunun bu özelliğine işaret etmektedir:

“... Bazen melek bana insan kılığında girerek gelir ve benimle konuşur. Ben de onun söylediğini iyice bellerim.” (Buhârî, trs., Bed'u'l-vahy, 2; Müslim, trs., Fedâil, 87)

“Vahiy bazen bana zil çalar (yahut çingirak sesi) gibi bir sesle gelir. Bu benim için vahyin en ağır olanıdır. O (hal) beni terkedince onun (Cebrâil'in) ne dediğini bellemiş olurum.” (Buhârî, trs., Bed'u'l-vahy, 2; Müslim, trs., Fedâil, 87)

“Şüphesiz ki Rûhu'l-Kuds (Cebrâil) kalbime üfledi.” (Ali el-Müttakî, 1985, 4/24 (hadis no.9316))

Görüldüğü gibi bu ve benzeri hadisler vahyin arka planında ne olup ne bittiğini açık ve net bir şekilde ortaya koyucu nitelikte değildir. O yüzden bu konuda söylenmesi gereken en doğru söz, vahiy peygamberlere mahsus özel bir tecrübedir. Dolayısıyla mahiyetini de ancak onlar bilmektedirler. Bize düşen ise onun gerçekliğine inanmaktır (Demirci, 2015, s.28-30).

Yani ya vahiy getiren Cibrîl-i Emîn, beşeriyete bürünüyor. Yahut vahyi alan Rasûlullah Efendimiz (s.a.s.) başka bir rûhânî boyuta çıkıyor/geçiyor, böylece mânevî bir iltisâk sağlanıyor.

Vahiy olgusunun belki de en belirgin vasfı, muhatapların onu gizli bir şekilde almış olmalarıdır. Bildiğimiz kadarıyla Hz. Peygamber'e (s.a.s.), yalnız tek başına kaldığı zamanlarda değil, ashâbıyla yahut zevceleriyle birlikte bulunduğu anlarda da vahiy geliyordu. (Bkz. Buhârî, trs., Fedâilu'l-Kur'ân, 1; Ahmed b. Hanbel, 1985, 6/150) Ancak yanında bulunanlar Rasûlullah'da (s.a.s.) müşahede ettikleri bazı hallerden dolayı ona vahyin geldiğini anlıyorlar, (Sahâbilerin Hz. Peygamber'de vahiy esnasında müşahede ettikleri haller için bkz. Buhârî, trs., Hac, 17; Umre, 10; Müslim, trs., Salât, 53) fakat ne olup bittiğini farkedemiyorlardı. Çünkü vahiy meleğinin melek şekliyle ne görülmesi, ne de sesinin işitilmesi onlar için mümkün değildi. (Bilindiği gibi vahiy meleği ancak Dihye el-Kelbî sûretinde geldiği zaman ashâb tarafından görülebiliyordu. İlgili rivâyetler için bkz. Buhârî, trs., Fedâilu'l-Kur'ân, 1) Öyle anlaşılıyor ki, vahyin, sözünü ettiğimiz bu gizlilik vasfı, vahiy tarihi boyunca hep devam etmiştir. (Demirci, 2015, s.30)

SONUÇ

İsrâ Sûresi 85'nci âyette geçen ruh kelimesinin anlamı üzerinde müfessirler farklı görüşler beyan etmişlerdir. Özellikle belli bir dönemdeki müfessirlerin, ruh kelimesinden, insan ruhunu anlamış olmaları ve böyle anlamlandırmaları, Müslümanlar arasında bu görüşün yaygınlaşmasına neden olmuştur. Fakat tefsir kaynaklarını detaylı olarak tetkik ettiğimizde, mezkur âyette geçen ruh kelimesine müfessirlerin farklı manalar verdiklerini gördük. Bu farklı görüşler arasında, gerek Kur'ân'ın mana ve muhteva bütünlüğü, gerekse siyak-sibak açısından ruh kelimesine Kur'ân/vahiy manası vermenin daha doğru olduğuna kani olduk. Kur'ân-ı Kerim'de farklı manalarda kullanılan ruh kelimesinin, özellikle dört âyette Kur'ân/vahiy manasına geldiğini tespit ettik. Bu dört âyetin en mühim özelliği "ruh" kelimesinden sonra "emr" kelimesinin gelmesidir. Nahl 2, Mü'min 15 ve Şûrâ 52'nci âyetlerde geçen ruh kelimesine neredeyse bütün müfessirler Kur'ân/vahiy manasını vermişlerdir. Öyleyse aynı formatta gelen İsrâ Sûresi 85'nci âyette geçen ruh kelimesinin de aynı manaya ve Kur'ân/vahiy manasına gelmesi gerekir. Bu görüşü, azımsanmayacak birçok eski müfessir söylediği gibi, günümüzde de bazı araştırmacılar dile getirmişlerdir. Herşeyin en doğrusunu Allah bilir.

KAYNAKÇA

- AHMED İBN HANBEL. (1985). Müsned. Beyrût.
- ALBAYRAK, H. (1993). Kur'an'da İnsan-Gayb İlişkisi. İstanbul.
- ALİ EL-MÜTTAKÎ. (1985). Kenzü'l-Ummâl. Beyrut.
- ALPER, H. (2008). DİA “Ruhulemîn” mad. İstanbul, 35/216.
- ATEŞ, S. (1988). Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri. İstanbul.
- BAKKAL, A. (2009). Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsir Usûlu. İstanbul.
- BEYHAKÎ, A. b. H. (1405/1984). Kitâbü'l-Esmâ' ve's-Sıfât. Beyrut.
- BUHÂRÎ. (trs). Sahîh. İstanbul.
- CERRAHOĞLU, İ. (1971). Tefsir Usûlü. Ankara.
- CEYHAN, M. A. “Allah – İnsan İletişimi Açısından Vahiy”. Kader. cilt.16, sayı.2.
- ÇETİNER, B. (trs). Esbab-ı Nüzûl. İstanbul.
- DALKILIÇ, M. (2004). “Ruh Bir Gayb Problemi midir? (İslam Kelamındaki Ruh Görüşlerinin Epistemolojik Çerçevesi)”. İslam Düşüncesinde Gayb Problemi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı. İstanbul.
- DÂMEĞÂNÎ. (1983). Kâmûsu'l-Kur'ân. Beyrût.
- DEMİRCİ, M. (2015). Kur'ân Tarihi. İstanbul.
- DÜNDAR, M. (2018). “İlahi Hitap - Ruh İlişkisi”. Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches: Vol:4 / Issue:13.
- EBUSSUÛD EFENDÎ, (trs). İrşâdu'l- Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l- Kitâbi'l- Kerîm. Beyrut.
- FÎRUZABÂDÎ, M. M. b. Y. (1986). el-Kâmusu'l-muhît. Beyrut, vhy mad.
- GÜMRÜKÇÜOĞLU, S. (2013). “Kur'an'da Allah ve İnsan Arasındaki İletişim Kodları”, The Journal of Academic Social Science Studies, 6/4, (Nisan).
- HÂKİM. (trs). Müstedrek. Beyrût.
- HARMAN, Ö. F. (2008). DİA, “Ruhu'l-kudüs” mad. İstanbul, 35/216.
- İBN ÂŞÛR, M. T. (2000). et-Tahrîr ve't-tenvîr. Beyrut.
- İBN HALDUN. (1986). Mukaddime, (çev. Zakir Kadiri Ugan). Ankara.
- İBN KESİR. (trs). Tefsîru'l- Kur'âni'l- Azîm. Kâhire.
- İBN MANZUR. (1956). Lisanü'l 'arab. vhy mad. Beyrut.
- İBNÜ'L-CEVZÎ. (1987). el-Vücûh ve'n-Nezâir. Beyrût.
- İSFAHÂNÎ, R. (1961). el-Müfredât fî Garîbil-Kur'ân. Ruh mad, Mısır.
- KİRMÂNÎ, Ş. (1981). Sahihü'l-buhari bi-şerhi'l-kirmani. Beyrut.
- MÂTÜRÎDÎ. (2004). Te'vîlâtü'l-Kur'ân. Beyrut.
- MERÂĞÎ, A. M. (1984). Tefsîrü'l-Merâğî. Beyrut.
- MEVDÛDÎ. (1986). Tefhîmu'l-Kur'ân, (trcm: M. Han Kayanî ve diğeri). İstanbul.
- MUKÂTİL, İ. S. (2011). el-Eşbâh ve'n-Nezâir. Riyâd.
- MUSTAFA ABDÛRRÂZİK. (1977). ed-Dîn ve'l-vaHY ve'l-İslâm. Kahire.
- MÜSLİM. (trs). Sahîhu Müslim. Beyrut.
- NEYSABURÎ. (trs). Vucûhu'l-Kur'ân. Meşhed.
- RÂZÎ, F. (1981). Mefâtihu'l-Gayb. Beyrut.

- SARMIŞ, İ. (2007). “Ruh Kavramının Kur’an’daki Karşılığı”. Haksöz Dergisi. Sayı: 192, Mart.
- SOFUOĞLU, M. (1981). Tefsire Giriş. İstanbul.
- SUYÛTÎ. (1990). Lübü’-n- Nükûl. Beyrût.
- ŞAHİN, İ. (2013/1). “Kur’an Ekseninde Ruh Kavramının Anlam Çerçevesi”. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Yıl: 4 Cilt: IV Sayı: 7.
- TABERÎ. (1986-87). Câmiu’l-Beyân. Beyrut.
- TİRMİZÎ. (1992). Nevâdiru’l-usûl fî ehâdisi’r-Rasûl. Beyrut.
- ÜNAL, A. (1999). Kur’ân’da Temel Kavramlar. İzmir.
- ÜNVER, M. (1996). Kur’an’ı Anlamada Siyakın Rolü, Ankara.
- VÂHİDÎ. (1991). Esbâb-ı Nüzûl. Demmâm.
- YAR, E. (2000). Ruh-Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu, Ankara.
- YAVUZ, Y. Ş. (2018). DİA, “Ruh” mad., 35/187. Ankara.
- YAVUZ, Y. Ş. (2012). DİA, “Vahiy” mad. 42/440. İstanbul.
- YAZIR, M. H. E. (1979). Hak Dini Kur’ân Dili. İstanbul.
- YILDIRIM, S. (2002). Kur’ân-ı Hakîm ve açıklamalı Meâli. İstanbul.
- YILDIRIM, S. (2009). Kur’an-ı Kerim ve Kur’an İlimlerine Giriş. İstanbul.
- ZEMAŞERÎ. (1966). el-Keşşaf Hakâiku Gavâmizi’t- Tenzîl ve Uyûni’l- Ekâvîli fî Vucûhi’t- Te’vîl. Mısır.
- ZERKEŞÎ, E. A. B. M. (1972). el-Burhân fî ‘ulûmi’l- Kur’ân. Beyrut.